

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора

ДАНИЛЮКА ІВАНА ВАСИЛЬОВИЧА

на дисертаційне дослідження

ЄСІНА РОМАНА ВІКТОРОВИЧА

на тему: «Психологічні особливості професійної мотивації офіцерів

Сухопутних військ Збройних Сил України»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю

053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дисертаційного дослідження Єсіна Романа Вікторовича не викликає жодних сумнівів, адже присвячена психологічній структурі та механізмам розвитку професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ Збройних Сил України в умовах тривалих бойових дій. Тема обрана вдало й сформульована коректно і вписується в один із найбільш практично напружених вузлів сучасної військової психології: питання про те, що утримує людину боєздатною і відповідальною за роки, а не за тижні, війни, не є риторичним — від відповіді на нього залежать кадрова політика, програми психологічного супроводу і, зрештою, життя підлеглих офіцера. Автор слушно вказує на розрив між класичними мотиваційними теоріями, які проєктувалися на мирну організаційну реальність, і специфікою тактичного рівня управління, де невизначеність, хронічний стрес і пряма відповідальність за життя людей є постійними, а не винятковими умовами діяльності.

Актуальність підсилюється практичною орієнтацією роботи: дослідження не обмежується констатацією структури мотивації, а доводить справу до верифікованої розвивальної програми, придатної до впровадження штатними психологами частин без залучення зовнішніх фахівців. Це відповідає реальному дефіциту ресурсу психологічної служби ЗС України і є суттєвим аргументом на користь практичної цінності роботи.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи Національного університету оборони України «Психологічна готовність військовослужбовців Збройних Сил України до наступальних дій» (державний реєстраційний номер 0124U001482), тему затверджено вченою радою університету. Зв'язок теми з плановою науковою тематикою установи підтверджено належним чином.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечені адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу, переконливою базою вітчизняних і зарубіжних першоджерел, комплексним застосуванням емпіричних і теоретичних, кількісних і якісних методів, достатнім обсягом вибірки досліджуваних.

Дисертація має традиційну для спеціальності структуру: вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (202 найменування, з них 134 іноземною мовою) та додатки; загальний обсяг — 272 сторінки, основний текст — 165 сторінок, робота містить 35 таблиць і 12 рисунків. Дослідження реалізовано протягом 33 місяців (вересень 2023 р. — травень 2026 р.) у чотири етапи — підготовчий, констатувальний, формувальний і підсумковий. Запропонована концептуальна схема є послідовною та забезпечує можливість перевірки тверджень про причинно-наслідкові зв'язки

Ознайомлення зі змістом дисертації Єсіна Р. В. дає підстави вважати, що його автору вдалося досягти поставленої мети та успішно виконати сформульовані завдання.

Перший розділ *«Теоретико-методологічні засади професійної мотивації офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України»* містить систематизацію змістовних, процесуальних і соціально-когнітивних теорій мотивації та огляд практик підтримки мотивації офіцерів у арміях країн —

членів НАТО, на основі чого обґрунтовано авторську чотирьохкомпонентну структуру мотивації (когнітивний, емоційний, поведінково-нормативний, соціальний компоненти). Огляд виконано на достатньому масиві джерел, переважно іноземних, що дає підстави довіряти теоретичній частині роботи більше, ніж це зазвичай прийнято для вітчизняних дисертацій із військової психології, де іноземна база часто обмежується кількома хрестоматійними іменами.

У другому розділі *«Емпіричне дослідження професійної мотивації офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України»* дисертант описує емпіричне дослідження на вибірці 134 офіцерів тактичного рівня чотирьох військових частин Сухопутних військ. Також представлено результати апробації авторської шкали оцінювання професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ ЗС України (ШОПМ-ОТ-СВ) (60 пунктів, чотири субшкали по 15 пунктів) та обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку професійної мотивації офіцерів тактичного рівня в умовах тривалих бойових дій. Ця модель має блокову архітектуру із шести взаємопов'язаних рівнів, включає типологізацію офіцерів (адаптивно-мотивований – 31,3%, реактивно-мотивований – 45,5%, фрагментарно-мотивований – 23,1%) і слугує концептуальною та прикладною основою для впровадження формувальної тренінгової програми «Мотиваційний Щит».

Третій розділ *«Програма розвитку професійної мотивації офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України»* присвячено змісту, теоретичному обґрунтуванню і формувальній верифікації тренінгової програми «Мотиваційний Щит» (30 акад. год, 4 модулі; контрольна (КГ, n = 67 осіб) та експериментальна (ЕГ, n = 63 особи) з практичними рекомендаціями для шести категорій адресатів. Загалом логіка розгортання дослідження — від теоретичної моделі через діагностичний інструмент до розвивальної інтервенції — витримана послідовно, а обраний комплекс методів (9 психодіагностичних методик, кореляційний, регресійний, кластерний і

факторний аналіз, порівняння незалежних і залежних вибірок, аналіз розміру ефекту) є адекватним заявленим завданням і відповідає сучасному рівню психометричної культури в галузі.

Констатуємо, що оформлення дисертації відповідає встановленим Міністерством освіти і науки України вимогам.

Наукові публікації Єсіна Р. В. засвідчують високий рівень оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Текст дисертації і наукових публікацій вирізняється високим науковим рівнем теоретичного та емпіричного аналізу й відповідним стилем викладення.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у розробленні, психологічному обґрунтуванні та успішній апробації програми розвитку професійної мотивації офіцерів Збройних Сил України «Мотиваційний Щит». Результати дослідження стали підґрунтям для формування практичних рекомендацій щодо стимулювання внутрішньої професійної мотивації, зниження демотиваційних впливів та підтримки психологічної стійкості офіцерського складу. Програма може бути масштабована для застосування в інших родах військ та інтегрована в систему підготовки Збройних Сил України.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження представлено у 23 наукових працях (із них 3 – у співавторстві), серед яких: 8 статей – у виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України як фахові у галузі психології, 15 – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях, семінарах та круглих столах. Публікації здобувача повною мірою висвітлюють основні наукові положення кваліфікаційної роботи. Порухів академічної доброчесності у публікаціях автора та його дисертації виявлено не було.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дисертантом дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, належний теоретичний рівень і практичну значущість його результатів, слід висловити певні зауваження щодо окремих положень роботи, які носять дискусійний характер та потребують певних уточнень та додаткової аргументації автора:

1. У роботі використано значну кількість кореляційних і порівняльних процедур (кореляційна матриця з майже сорока попарними зв'язками, порівняння підгруп за родом військ, регіоном, статусом УБД тощо) без експліцитно зазначеної процедури контролю накопичення похибки першого роду (поправка Бонферроні, FDR тощо); ефект зростання ризику випадкових значущих результатів за такої кількості тестів на вибірці $n = 134$ не варто ігнорувати, хоча основні висновки, підкріплені й теоретично, і повторюваними патернами кореляцій, від цього навряд чи постраждають.
2. По-друге, апріорний розрахунок потужності вибірки для визначення необхідного обсягу групи в дисертації не наведено; обсяг вибірки ($n = 134$ для констатувального етапу, 63/67 для формувального) виглядає прийнятним за польовими мірками військово-психологічного дослідження, але його обґрунтування статистичною потужністю додало б ваги висновкам.
3. Формувальний експеримент має квазіекспериментальний дизайн: розподіл учасників на експериментальну та контрольну групи здійснювався методом попарного добору (matching) за демографічними й службовими характеристиками, а не шляхом рандомізації. Для військового контингенту такий підхід є організаційно зрозумілим і виправданим, однак він обмежує можливість однозначної причинно-наслідкової інтерпретації

отриманих результатів, оскільки не виключає впливу неврахованих змінних, зокрема добровільності участі чи ставлення командирів підрозділів до програми.

4. Окремі таблиці (наприклад, 2.3, 3.2) подають великий обсяг описової статистики без візуального узагальнення (графіків розподілу), що ускладнює читання, хоча загалом ілюстративний матеріал дисертації (12 рисунків) є достатнім.
5. Серед восьми фахових статей відсутня публікація у виданні, індексованому в Scopus або Web of Science; для роботи, яка претендує на теоретичну новизну міжнародного рівня (модель, що явно протиставляється закордонним підходам до мотивації в бойових умовах), апробація результатів в іноземному рецензованому виданні була б доречним— це радше побажання на перспективу, оскільки формальні кількісні вимоги до фахових публікацій виконано.

Варто зазначити, що висловлені зауваження, хоч і стосуються важливих нюансів роботи, не є настільки критичними, щоби поставити під сумнів актуальність та якість виконаного дисертаційного дослідження.

Загальний висновок та оцінка дисертації щодо присудження ступеня доктора філософії. Дисертаційна робота Єсіна Романа Вікторовича «Психологічні особливості професійної мотивації офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України» є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке містить теоретично обґрунтовану й емпірично верифіковану модель професійної мотивації офіцерів тактичного рівня Сухопутних військ ЗС України, валідизований діагностичний інструмент і доведено до практичного впровадження розвивальну програму з підтвердженою стійкістю ефекту. За актуальністю теми, обґрунтованістю положень, новизною одержаних результатів, їхньою достовірністю і

практичним значенням дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від №44 від 12.01.2022, а також вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.07.2017 №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій». Виходячи із вищезазначеного Єсін Роман Вікторович заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

В. о. декана факультету психології,
доктор психологічних наук,
професор, професор кафедри експериментальної
та прикладної психології Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка,
заслужений працівник освіти України,
член-кореспондент Національної
академії педагогічних наук України

Іван Данилюк І.В.
засвідчую:

ПРОРЕ

З НАУКОВОЇ

ОКСАНА ЖИЛИНКА

Іван ДАНИЛЮК